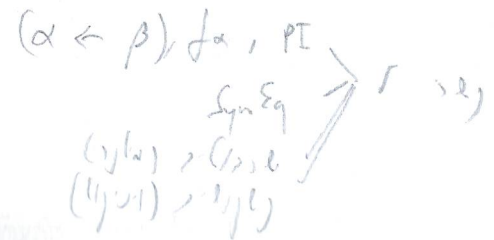

והרי-געש. שם עוברים הקוף הבלתי-נלאה ו"משנה-הצורות" תמורות, ככל הנראה מכיוון שחשו כי התפרצויות הגעש של תשוקותיהם המרעידות מוחזקות באופן מכיל ומנוסה. לאחר שעברו את החוויות הבסיסיות האלו, מתאחדים השניים שוב עם הצעיר, שמינו נראה ברור יותר, ושמשבתו, כך נדמה, תהיה עתה דינאמית וארצית יותר, שכלתנית ו"טהורה" פחות.

ייתכן כי האלגוריה הזאת מביעה טוב יותר ממילותיי שלי את התמורות המסתוריות המתרחשות במסגרת פסיכותרפיה, שמבינה את סערתיו האלימות של טבע האדם ושרואה בעין מציאותית את הצורך להכיל אותם בכור ההיתוך המתמיד של נפש אדם אכפתי. עבודתי עם פיטר הושפעה בבירור מניסוחיו של ביון (Bion, 1962a [2003]) בדבר ה-"reverie האמהי" וחשיבותה של "פונקציית האלפא של האם" בהתמרת "רכיבי הביתא הגולמיים". השפיע עלי גם מאמרה של סגל (Segal, 1957) על "משוואות סמליות". צורות אוטיסטיות וחפצים אוטיסטיים שייכים לתחום התופעות המנטאליות הקדם-סמליות, אשר בהן עוסקים מחברים אלה.

ויניקוט ומילנר (Milner) הכירו בחשיבותו של מדיום, אשר יכול את ביטוייהן של ה"צורות" הפרטיות לחלוטין הללו ויאפשר החזקה וביטוי של התשוקות האלימות באמצעות חוויות משותפות של משחק והנאה בעלות מטרה רצינית עד מאד. ה"שרבוטים" (doodles) של מילנר (1969) ו"משחק הקשקושים" (squigglegame), של ויניקוט (1958), איפשרו לילד לחלוק את צורותיו הפרטיות, על מנת שתתרחש הטמעה מנטאלית ורגשית. כאשר הילד האוטיסט הצעיר מגיע לראשונה לטיפול, הוא אינו מצייר, אינו משתף פעולה ואינו משחק. חשוב שנבין את תפקידו וטבעו של השימוש המגביל שהוא עושה ב"צורות" אוטיסטיות אם ברצוננו לשחררו מעריצותם.

Handwritten notes in Hebrew at the top of the page, including the name 'אילנה בן-דוד' and other illegible scribbles.

פרק 8

צורות אוטיסטיות והופעתן בפסיכופתולוגיה של מבוגרים

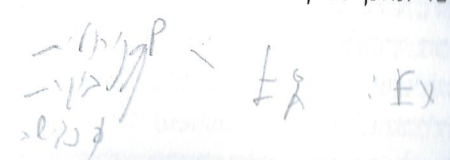
How tenuous is the nature of an image ובה אסבירה לך את דקות רקמתו של הַצֶּלֶם
And in the first place, since primordials be דע כי גופי היסוד זעירים עדי כך הם כְּלָהֵם
So far beneath our senses... שמשתמטים הם מתחום החושים ומנגד הרגש...
How nice are the beginnings of all things. אין הראות תופשתם - נסתרים הם לעד מעינינו.

Lucretius, *Of the Nature of Things* לוקרציוס, על טבע היקום.
תרגום מלטינית שלמה דיקמן³⁴

קיימים... מנגנונים גופניים פרימיטיביים... אשר עולים על גדותיהם (flowing-over)... הכוללים משוקעות ליבידינלית במנגנוני מגע, ריח, טעם, חום, תנועה (kinaesthetic) ותחושתיות עמוקה.

מררט מאהלר, 1958

פרק זה הוא גרסה מתוקנת למאמר שפורסם בכתב העת הפסיכואנליטי הצרפתי *Topique* במאי 1985 (עמ' 9-23). הוא הוצג גם בלונדון, בכנס שנערך על ידי הסמינרים להמשך השכלה של לוס אנג'לס ב-1985. במאמר ביקשתי להעלות מחשבות נוספות על צורות אוטיסטיות, ולקשר אותן למקרה של מטופלת נוירוטית בוגרת ולכאורה בלתי-נגישה.

אני מבקשת להודות לאוטו ליכטנשטיין על שהכיר לי את לוקרציוס ועל כך שהציע את הניסוי שבאמצעותו יוכל הקורא לחוות צורות תחושתיות.

$\frac{1}{\epsilon} \frac{d\epsilon}{d\lambda} > DEF = \left(\frac{1}{\lambda} \frac{d\lambda}{d\lambda} - \frac{1}{\lambda} \frac{d\lambda}{d\lambda} \right)$
 צורות אוטיסטיות והופעתן בפסיכופתולוגיה של מבוגרים | 163
 $(UB) T \lambda$
 $1 - L S = ADH / \epsilon_{nc}$

חומר קליני

כיוון שהיתה זו פגישתו הראשונה, האם ליוותה את סטיב אל תוך החדר. לאחר שעזבה, תיעדה מדאם קוקי את תגובתו של סטיב לפרידה כדלהלן:

אחרי שהאם עוזבת את החדר, סטיב מתיישב כשפניו אל החלון ומפנה את גבו אלי. הוא מרייר על שמשת החלון ומורח את הרוק על משטח הזכוכית באצבעותיו. עיגולי הרוק שהוא יוצר ממלאים חלקים הולכים וגדלים של משטח הזכוכית, עד ששמשת החלון הופכת אטומה ואיננו יכולים עוד לראות דרכה.

מדאם קוקי ממשיכה: "מאז שאמו עזבה, המרחב שבין סטיב לבניני ושבינו לבין אמו נראה חסום. אני חשה שהוא בלתי-נגיש עבורי, עטוף ביקום רטוב שאותו הוא מפריש בעצמו". היא כותבת גם שסטיב "דבוק לשמשת החלון". בהמשך היא כותבת: "סטיב מגלה את העפרונות הצבעוניים המונחים על השולחן. הוא מקשקש על דף נייר באותן תנועות שבהן צייר ברוק שלו". במהלך פגישות רבות לאחר מכן, אומרת מדאם קוקי, "סטיב מקשקש על הקירות ועל הרצפה; אני חשה שציוריו כובלים אותי כמו קורי עכביש".

דיון בחומר של סטיב

החומר הקליני שלעיל מדגים את התפרצות ה"צורות" של סטיב לנוכח המצב המלחיץ של פרידה מאמו. ה"קשקוש" ברוק ובעפרונות עזר לו להתמודד עם הזעם והפאניקה הבלתי-ניתנים לחשיבה, אשר התעוררו כתוצאה מכך שגילה כי אמו אינה תחת שליטתו, וכי היא מסוגלת ללכת ולעזוב אותו. ילדים מבוגרים יותר מבטאים את סערת הרגשות הבלתי-ניתנת לחשיבה הזו באמצעות תנועות עצבניות (fidgeting). הקשקוש והתנועות "שוללים" - במונחו של פרויד (negate, 1925 [2007]) - את האם ואת העולם החיצוני.

הקשקושים ועיגולי הרוק הגולמיים והמתפשטים של סטיב מסיחים את תשומת לבו מהאם שאינה מחוברת אליו פיזית. הם מונעים אותו מלחשוב על המצב הקיים. כך נותר המצב "בלתי-ניתן לחשיבה" כפי

$\frac{1}{\epsilon} \frac{d\epsilon}{d\lambda} > DEF = \left(\frac{1}{\lambda} \frac{d\lambda}{d\lambda} - \frac{1}{\lambda} \frac{d\lambda}{d\lambda} \right)$
 מחסומים אוטיסטיים במטופלים נזיריטים | 162
 $(0/5N/EX) \delta 000$
 טבען של צורות אוטיסטיות

כפי שראינו, צורות אוטיסטיות הן עקבות של תחושות מישושיות, אשר נחוות באופן מוחשי כמערכולות של נוזלים או של חומרי גוף רכים. לצורות חסרות-צורה אלו אין משמעות שניתן לחלוק עם אחרים. הן ביטויים פתולוגיים, חלק מתחושת ה"הוויה" הבלתי-מובחנת באופן יחסי של הילד. הן אינן דימויים ויזואליים מעיקרם, כגון הצורות הגיאומטריות האובייקטיביות שאותן כולנו חולקים. צורות אלו הן התגלמות של מישושיות גולמית.

נראה כי יש מכנה משותף רחב בין צורות אוטיסטיות לבין ה"הזיות המישושיות" (tactile hallucinations) שמתארת פיירה אולאנייה (Piera Aulangier, 1985). אכן, במאמרי המוקדם יותר על צורות אוטיסטיות (פרק 7 לעיל), אשר נכתב בטרם התוודעתי אל עבודתה של אולאנייה, העלתי את ההשערה שצורות אוטיסטיות הן מעין "הזיה מישושית". בהתבסס על הניסיון הרב שרכשה עם מטופלים סכיזופרנים בוגרים, מבחינה אולאנייה בין "הזיות מישושיות" אלו לבין ההזיות הסכיזופרניות הויזואליות והאודיטוריות הנפוצות יותר. היא רואה ב"הזיות מישושיות" גורם המשמר את "תכונת הקיום" (existence attribute) של המטופל. העבודה עם ילדים אוטיסטים מאשרת במלואה את ההשערה כי מדובר בתגובה מסוג זה; אובדן תחושת הקיום הפנימית הוא הפחד הגדול ביותר של ילדים אוטיסטים. תחושות מישושיות עוצמתיות חוסמות את ההתנסות בחוויות מאימות. לפיכך, הן שולטות בעולמו של הילד האוטיסט ומשעברות לצרכיהן את השמיעה והראייה.

צורות אוטיסטיות שהתחושתיות מושלת בהן נחוות על משטחי גוף פנימיים וחיצוניים, אשר אינם מובחנים כפנים או כחוץ. הן נחוות גם על משטחים שאינם שייכים לגוף, אשר לעתים אינם מובחנים מאלה השייכים לו. אתן כעת דוגמה קלינית לפעילות מהסוג האחרון, מתוך פגישה שמדאם קלוד קוקי (Claude Cauquil) הציגה לי לצורך הדרכה בפריז בשנת 1984. כאשר מדאם קוקי עבדה עם ילד זה, אוטיסט בן חמש, היא ומדריכתה, מדאם אנני אנזייה (Annie Anzieu) לא הכירו את המשגותיי בנוגע לצורות אוטיסטיות. מדאם קוקי העניקה לי ברוב אדיבותה רשות להשתמש בחומר זה.

Handwritten notes at the top of the page, including the phrase "(SEP) UB) Th" and other illegible scribbles.

שהיה. סטיב נאטם בתוך ה"יקום (ה)רטוב שאותו הוא מפריש בעצמו", כפי שניסחה זאת היטב מדאם קוקי. בעולם זה הוא יכול להרגיש דבוק אל חפצים דוממים כאל "אם" שאינה יכולה לעזוב אותו. הצורות שהוא מייצר באמצעות הרוק שלו מופרשות מתוך גופו כמו דבק הנמרח על משטח שאליו הוא מרגיש "דבוק". ההדבקות "משוהו" וראי מסייעת לו להרגיש שהוא משוהו ולא לא כלום. אך ההדבקות איננה התקשרות או חיבור, כיוון שאין כל מרחב בין הילד לבין החפץ שאליו הוא חש "דבוק".

מאוחר יותר, כאשר קשקש סטיב על הקירות ועל הרצפה, מדאם קוקי חשה ש"ציוריו כובלים אותה כמו קורי עכביש". זאת כנראה מכיוון שסטיב מנסה להתייחס אליה כאילו היתה חפץ דומם אליו הוא חש דבוק, בכדי שלא תוכל ללכת ולעזוב אותו. הבנה של רגשות ההעברה הנגרדת סייעה למדאם קוקי להשתחרר מהן. ילדים אלה ניחנים בקסם מסוים, אשר אם לא נכיר בו הוא עשוי לקשור אותנו אליהם, להפוך אותנו ל"מגע רך" ולהוביל אותנו לשתף פעולה עם צורותיהם האוטיסטיות, במקום להבינן כמחסומים בפני צמיחה נפשית וכשלילת החיים והאיכויות האנושיות. גם לתפוס צורות אלו כאופני תקשורת יהיה לא מדויק. כפי שהבינה מדאם קוקי, הן "חוסמות" את המרחב הנחוץ לתקשורת. אלו הן צורות חריגות ויחודיות לילד בלבד. מטרתן היחידה היא לאפשר לו להימנע מן האימה ה"בלתי-ניתנת לחשיבה" שמייצר "החור השחור" של ניתוק מהאם, אשר נתפסה בעבר כחלק מגופו והתגלתה פתאום כנפרדת ממנו (Winnicott, 1958; Tustin, 1972).

יכולותיו הבסיסיות של המוח האנושי ליצור צורות הן זרז חשוב של הצמיחה הנפשית. החומר של סטיב מדגים היטב כיצד הסטתן של יכולות אלו לפעולות מניפולטיביות מכשילה צמיחה כזאת. בהתפתחות תקינה, יכולות אלו ליצור צורות מאפשרות לתינוק לארגן את חוויותיו החושיות הבסיסיות. פסיכולוגים חוקרים מגלים מתצפיותיהם על תינוקות, שביחס לכמה גשטאלטים חשובים הקשורים בפה, הקואורדינציה של חושי הראייה והמימוש מתרחשת כבר בימים הראשונים של החיים. ממצא חשוב זה זכה לאישור בעבודתם של חוקרים שונים (Bower, 1977; Meltzoff and Barton, 1979). הילד האוטיסט נותר תקוע באופן תפקוד מישושי מעיקרו, שאינו מוכחן מהראייה והשמיעה בדרך הרגילה ואינו מתואם איתן. אני מבינה היום שכתוצאה משלטונו החריג של חוש המישוש, חושי

Handwritten notes at the top of the page, including the phrase "צורות אוטיסטיות" and other illegible scribbles.

הראייה והשמיעה נספגים בעודף של תחושות מישושיות. ילדים אוטיסטים חשים כי עיניהם הן כלים פיזיים אשר באמצעותם ניתן לשלוט בחפצים, להמם ולהקפיא בני אדם, "לקצור" אותם, למחוק את קיומם ולהשמיד אותם. אין אלו מטאפורות עבורם: הם מרגישים שהם באמת עושים דברים כאלה. כאשר הם רואים משהו לא נעים, הם חווים זאת כמכה כואבת בעיניים; רעש חזק נחוה כמכה על האוזן. הם מתמודדים עם התרחשויות כואבות אלו באמצעות פנייה לצורות מנחמות שהם יוצרים בעצמם. אלו מחזקות את טבעה המישושי יתר על המידה של החוויה. לפיכך, תחושות גופניות מישושיות צוברות חשיבות מוגזמת, כמו גם נוכחותם הפיזית של חפצים. בני אדם נחוים כחפצים עקשניים במיוחד, אשר נוטים לצאת משליטה; שמשת החלון וחפצים דוממים אחרים נחוים כמספקים הרבה יותר. מכאן נובעת שלילת האם ותכונותיה האנושיות. היא מוחלפת בצורות מישושיות המצויות תחת שליטתו הרודנית של הילד. אלו אינן משמשות כממלא מקום זמני המקל על הילד את הציפייה לשיבת האם; הן מהוות תחליף מוחשי לנוכחותה, החוסם את האפשרות ליצירת ייצוג מדומיין.

צורות אוטיסטיות

קשה לדעת אלו צורות מייצר בחשאי הילד האוטיסט מחומרי גופו ומחומרים שקולים להם, אך אני יודעת שצורות חשאיות אלו הן זמניות ומשתנות. ישנם ילדים שעם בקיעתם מהאוטיזם מתעניינים מאד בצורות גיאומטריות, כגון ריבועים ומשולשים. ילד אוטיסט אחד דיבר אפילו על טרפזים.

עתה ברצוני לתקן דבר מה שאמרתי בפרק הקודם בנוגע לצורות אוטיסטיות. אני מבינה היום שכאשר הילדים מפנים את תשומת ליבם למעגלים או מציירים מעגלים, הדבר מבשר לעתים את ניצני העצמי. שימוש כזה בציור אינו ראשוני כמו הצורות האוטיסטיות שתיארתי כאן. אוגניו גאדיני, קייט בארוו (Barrows) וז'נבייב האג (Haag) דנו עמי על היבט זה וברוב נדיבותם סיפקו לי חומר על אודותיו. לילד האוטיסט חסרה כל תחושה של הוויית עצמי והוא מנותק מיחסים עם בני אדם. למעשה הוא נמצא ב"מצב נטול אובייקט" והוא מדגים עבורנו את השלכותיו הטראגיות של מצב זה. זאת בניגוד בולט לילד

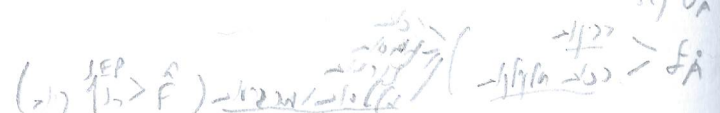
וטוני בן השמונה עשרה, על מנת להדגים את העובדה שצורות אוטיסטיות מסוגים שונים נוצרות במטרה להתמודד עם מצבי הלחץ שמייצרים התקפי זעם בלתי-מבוטאים הנובעים מאכזבה. הצורות האוטיסטיות אשר סטיב, פיטר, אלי וטוני יצרו בעצמם הם גורמים מרגיעים הצפים על פני השטח הרוגשים של זרם התודעה. הן כמו שמן הנשפך על מים סוערים.

התנהגותה של אלי מדגימה שמצבי אקסטזה* עשויים להיות בלתי-נסבלים עבור ילדים אלה לא פחות מאשר התקפי זעם. החוויה האסתטית שייצר הירח נגעה באלי במקום כה עמוק, עד כי נבצר ממנה לומר אפילו את המילה "ירח". הירח היה מספר שבע. זה היה מספר מיוחד מאד. ראינו שעבור אלי המספרים היו יצרני-צורות. צורות אלו איפשרו לה לשלוט באקסטוזת הבלתי ניתנות לכיטוי שלה, כמו גם בהתקפי הזעם שלה. אולם הן ניתקו אותה ממשפחה האוהבת, שהיתה עשויה לעזור לה לפתח אמצעי שליטה פחות נוקשים ומכאניים.

השימוש בצורות אוטיסטיות מתחיל ככל הנראה בשחר הינקות. הילד חווה מתח בשלב שבו מנגנוניו הנוירור-מנטאליים (האני הכסיסי) אינם מפותחים דיים על מנת להתמודד עימו ובמצב משפחתי שברגע נתון זה אינו מספק תמיכה הולמת. צורות אוטיסטיות קודמות לדימוי, קודמות לאובייקט, ולפיכך קודמות גם לסמל. מניסיונה הרב עם ילדים אוטיסטים כותבת מרגרט מאהלר (1958) את הדברים הבאים: "כדי להבין את תחושת הזהות התקינה, כמו גם את תחושת הזהות המופרעת, עלינו לחזור לא רק אל השלב הקדם-מילולי, אלא אל השלב שלפני השלב שבו נוצרים דימויים... עלינו לחזור אל אופני התפיסה הפרימיטיביים..."

בהקשר של פרק זה, "אופני תפיסה פרימיטיביים" הן צורות תחושתיות מישושיות, תקינות כמו גם פתולוגיות. בציטוט שבראש פרק זה מכנה לוקרציוס את גילוייהם התקינים של אופני תפיסה אלה "גופי יסוד". הבה נרדן עתה בגופי יסוד כאלה, בטרם נמשיך בדיון על החריגות הפתולוגיות אותן כינינו בשם צורות אוטיסטיות.

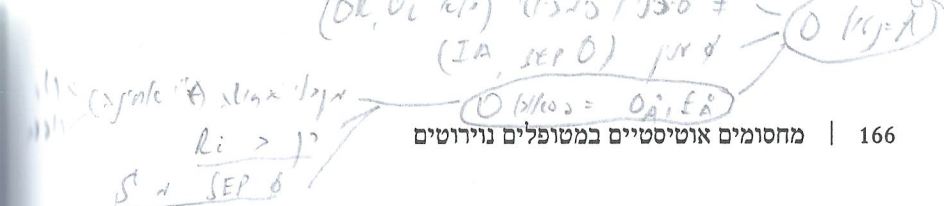
* בהקשר של טבעה הבלתי-נסבל של האקסטזה, שלח לי פיטר גרין את השורות הבאות מהמחזה פריקלס של שייקספיר: "בל ישטפני גל עצום זה של אושר ויסחוף את חופי תמותתי ובמתיקתו יטביעני".

הסימביוטי או הסכיוופרני, החש שהוא מלא באובייקטים פנימיים המקיימים זה עם זה יחסים דרמטיים, מהסוג שתיארה בהבנה רבה מלאני קליין. חפצים בעלי קיום נפרד ותפקודים שניתן לחלוק עם בני אדם אחרים אינם מעניינים את הילד האוטיסט הכמוס. חפצים אוטיסטיים, כפי שתוארו בפרק 6, אינם אובייקטים במלוא המובן המילאי; אלה הם מקבצים של תחושות קשות, דמויות-אובייקט, המיוצרים באמצעות אחיזה נוקשה בחפץ. הם פסידו-אובייקטים, כמו הצורות האוטיסטיות הרכות המיוצרות באמצעות אחיזה רופפת. אין להם קיום מחוץ לפעולותיו של הילד. הם אינם קיימים במרחב ואינם מקיימים יחסים מרחביים עם חפצים אחרים. אין להם משמעויות משותפות. הם ייחודיים, פרטיים ושייכים אך ורק לילד אשר כורא אותם במגעו לצורך מילוי צרכיו החריגים. הם בלתי-נפרדים מהתחושות המיוצרות באמצעותם.

בהיותם התגלמויות בלתי-ממשיות, שאין להן מציאות מחוץ לילד עצמו, דומים חפצים אוטיסטיים וצורות אוטיסטיות לחזיון תעתועים במדבר. ילדים אוטיסטים אשר פונים באופן קבוע לחפצים ולצורות, מחליפים את ההתנסות היצירתית המופנמת עם השד האמהי (על כל משמעויותיו) בתחושות מישושיות "דמויות-חפץ" ו"דמויות-צורה" על משטחי הגוף. תחושות שיטחיות ולא אמיתיות של בטחון ונחמה כגון אלה אינן מעניקות סיוע אמיתי ברגעי לחץ. הן רק מונעות את הילד מלהתנסות בהם וללמוד מהם. ברור כי על מנת שנוכל להתמודד עם לחץ עלינו לחוות מצבי לחץ באופן שניתן לשאתו, כדי שנוכל לצבור ניסיון בעמידה מולו. בשל תגובות ההימנעות אשר התחושתיות שולטת בהן, נשללה מילדים אלה האפשרות של למידה מן הניסיון.

אני מבינה כעת שלא כל הצורות האוטיסטיות נחוות כדביקות; חלקן רטובות וחלקלקות. צורות רכות וחלקלקות אלו הן סם הרגעה שרוקח לעצמו הילד האוטיסט. בניגוד לחפצים אוטיסטיים, אשר קווי המתאר הקשים והקבועים שלהם יוצרים מעין יבלת על משטחי הגוף, נראה כי צורות אוטיסטיות הן רכות ונמסות, זורמות ומשתנות. הצורות הזורמות מלטפות את הילד ומרגיעות אותו לאחר מאורעות מלחיצים המאיימים על תחושת רצף הקיום שלו. כאשר התינוק מכיר בכך שהוא אינו שולט בלכתה ובכואה של האם וכמה שמתרחש בעולם החיצוני, מתפתח מצב משמעותי של לחץ. דברים בלתי-צפויים עלולים להתרחש. בפרק האחרון הבאתי חומרים מהמקרים של פיטר בן השמונה, אלי בת השנים עשרה

$SEP, (0 < \theta) > A_c$
 $(\bar{Q}) SEP + B \leftarrow (S_0 - I_0 + I_0)$
 מחסומים אוטיסטיים במטופלים נזירוסים | 168

צורות יסוד תקינות

כפי שהזכרתי קודם, טום באואר (1977) ומלצוף ובארטון (1979) הראו שבהקשר של גשטאלטים פסיכוביולוגיים מסוימים בעלי ערך הישרדותי, נעשות התפיסות המישושיות והויזואליות של תינוקות נורמאלים מתואמות זו עם זו כבר בימים הראשונים של החיים. ניתן להסיק מכך כי ככל שתפיסות מישוש וריח ייקשרו לתפיסות ארוכות הטווח יותר של ראייה ושמיעה, כך תתפתח מודעות למיקומם של חפצים במרחב. בד בבד יחווה התינוק רגעים תכופים יותר ויותר של הכרה בכך שגופו מובחן מזה של אמו. רגעים אלה יכולו ויחלפו ביעף, וייתכן שיופיעו כבר בימים הראשונים לחייו. חשוב לעזור לרך הנולד לשאת את המתח שמעוררים רגעי ההכרה המובחנת בנפרדותו הגופנית מן האם, וזאת באמצעות ביסוסם של קשרים נפשיים עימה.

יכולתו של הרך הנולד לשאת רגעים של מודעות להעדר קשר גופני עם האם תגדל בהדרגה באמצעות תמיכה כזו. הדבר יתרחש ככל שתתחזק האינטגרציה של מנגנוניו הנזיר-מנטאליים וככל שיופנם מכלול של התנסויות מספקות כתוצאה מיחסיו עם אם נענית. על איום ה"חור" שפוער העדרה של האם יפצו זיכרונות מישוש, ראייה, שמיעה וריח של חוויות קירבה אליה. זיכרונות אלה ימנעו את ההעדר מלהפוך ל"חור שחור", מלא בפאניקה, זעם וייאוש שאינם ניתנים לכיטוי. כל עוד ההעדרייות אינן ממושכות מדי, "האמון הבסיסי" (במובן של אריקסון) יוכל להתפתח בר בלבד עם בעלת בריתו הנאמנה, התקווה. כך מתפתחות היכולת לחזות אירועים והאמונה ברציפות קיומם של חפצים במרחב. בטווח הארוך, נכסים בלתי-מוחשיים אלה יספקו ביטחון רב יותר מזה שמספקות הנחמות החשאיות והשטחיות, המופקות מייצור עצמי של צורות תחושתיות מישושיות.

צורות "יסוד" תקינות נובעות ככל הנראה מן המקצבים והתגובות של התחושתיות-העצמית השוכנים בשורשי הווייתנו. נראה כי הן משפיעות על יכולתנו לחוש אמפתיה ולפיכך גם על יכולתנו לנהל מערכות יחסים עם בני אדם. אלו יובילו לתפיסתם של אובייקטים כאובייקטים בזכות עצמם, משמע, כאובייקטים בעלי קיום עצמאי ונפרד משל הילד, שיש להם צורות המייחדות אותם. מצורות אלו ייווצרו דימויים מובחנים של האובייקטים ומהם יתפתחו דמיונות על אודותיהם. פיטר, הילד האוטיסט אותו הזכרתי קודם, דיבר באחת הפגישות על "הצורות שלו". הוא סיכם

ADH , DEF , OPH
 צורות אוטיסטיות והופעתן בפסיכופתולוגיה של מבוגרים | 169

את הדיון שלנו בהן באמירה "אני מניח שלזה קוראים חשיבה". בהשפעתם המתמירה של יחסי הגומלין הטיפוליים הפכו צורותיו האוטיסטיות הפתולוגיות לצורות תקינות, אשר סייעו להתפתחותה של "חשיבה" – שהדמיון הוא תנאי מוקדם לה. הבה נשוב כעת לדון בצורות חריגות, ונשתמש בהבנתנו אותן על מנת להיכנס אל עולמו של הילד האוטיסט.

עולמו של הילד האוטיסט

צורות אוטיסטיות וחפצים אוטיסטיים מסייעים לילד לשרוד את הלם המפגש עם מה שהוא חווה כמרדנותו העיקשת של העולם החיצוני. אולם לנו יראה עולמו המישושי ביסודו של הילד האוטיסט, עולם של חפצים וצורות שלא ניתן לשתף בהם איש, כעולם משונה עד מאד. רק מה שניתן למשש ולהפעיל אותו נתפס כאמיתי. אופני התפיסה ארוכי הטווח של ראייה ושמיעה נרמסים על ידי השליטה של תחושות המישוש. כיוון שתפיסותיו המישושיות אינן זוכות להשלמה ולהעמקה שמספק שימוש הולם באופני הראייה והשמיעה, ילד כזה לא מייצר ייצוג יעיל של העולם החיצוני, אשר אותו הוא יכול לחלוק עימו. בעולמו שלו אין כמעט חללים,³⁵ כיוון שהוא סוגר פתחים מאיימים באמצעות הידבקות למשטחים. במהלך טיפול, ילד המחלים מאוטיזם ומתחיל להתנסות בחוויה של מרחב משחק לעתים קרובות משחק, המתאפיין בכך שהוא אומר כי הוא נמצא בתוך "כמוסת חלל". דבר זה נועד להגן עליו מפני הזוויות המקושרות עם חלל. לפני שהתפתחה אצלו היכולת לשחק ולהביע את פחדיו מפני החלל באמצעות המשחק, עולמו של הילד האוטיסט הורכב בעיקר ממשטחים שטוחים ודו-מימדיים, אשר תהום שחורה פעורה תחתם. בכדי להימנע מנפילה אל תוך תהום זו, שלטו בהכרתו צורות אוטיסטיות מישושיות וחפצים אוטיסטיים. אמנם, הצורות התחושתיות הרכות שייכנו את ביעותיו וחפצי התחושה הקשים גרמו לו להרגיש בלתי-פגיע, אך הם ייצרו עיכוב מאסיבי בהתפתחותו הנפשית. הבה נשתמש עתה בהבנה שגיבשנו בנוגע לשימוש שעושה הילד האוטיסט בצורות תחושתיות לצורך דיון במטופלת בוגרת נזירוסית, שבתודעתה שלטו צורות כאלו.

35. באנגלית space שפרושו חלל, אך גם מרחב.

$\Delta \psi = \psi(A) - \psi(B)$
 $\Delta \psi = \psi(A) - \psi(B) = \int_B^A \psi'(x) dx$
 מחסומים אוטיסטיים במטופלים נירוטיים
 (כחול) $\bar{\psi}$ $\bar{\psi}$

צורות אוטיסטיות אצל מטופלת נירוטית בוגרת

מרי היתה בסוף שנות העשרים שלה. המטפלת שלה ביקשה את הדרכתה משום שהתקשתה ליצור קשר עימה. מעבודתנו המשותפת התבהר כי בנפשה של מרי נחבאה כמוסה אוטיסטית אשר הפריעה לה לקיים יחסים עם בני אדם והשפיעה גם על עבודתה. אמה של מרי סיפקה לה פיסה של היסטוריה אישית בעלת נגיעה לפגישה זו. היא סיפרה כי לאחר לידתה בכתה מרי רבות והיא (האם) לא ידעה כיצד לנחמה. קיימות גם ראיות המעידות כי אמה של מרי היתה אישה לא בוגרת במידה מסוימת, אשר תפסה בעיני רוחה את העובר שבגופה כמעין בובה. לנוכח התינוקת החיה, אשר הרבתה לבכות, נותרה האם המומה ואובדת עצות. האם ובתה לא הצליחו לרפא זו את זו מן ההלם הראשוני של הנפרדות הגופנית.

הפגישה הטיפולית

מרי פתחה בכך שאמרה כי במהלך סוף השבוע נכנסה שוב למצב של התכנסות. היא סיפרה גם על אישה שאינה מניחה לה ומבקשת לדעת מה מדאיג אותה. היא סיפרה לאישה שהיא מודאגת בשל עבודתה ובשל מעבר דירה, אך זו לא היתה האמת. דברים אלה לא הדאיגו אותה כלל; היא היתה עסוקה בדאגות עמוקות יותר, אשר עליהן לא יכלה לספר לאישה זו (אני סבורה כי כאן אנו רואים את המאבק הפנימי של מרי. דברים עמוקים מאד מדאיגים אותה, אך היא אינה מסוגלת לספר על כך למטפלת, כיוון שבמסגרת ההעברה היא חווה את המטפלת כאם בינקותה, אשר לא ידעה כיצד לנחמה).

לאחר הפסקה קצרה אמרה מרי כי היא חושבת על דגים. התחושה הגמישה והחלקה שלהם ממלאת את כל ראשה – לאו דווקא הדגים עצמם אלא צורתם הרטובה והחלקלקה. היא המשיכה וסיפרה על ידיד שלה, אשר נהג לדוג דגים ולחתוך אותם בסכין בעודם חיים, כך שניתן היה לראות את ליבם פועם. מרי תמיד הודעזעה מכך, כאילו הדבר נעשה לה עצמה.

(כאן אנו רואים סיבה נוספת לפחד של מרי מיצירת קשר עם המטפלת. בינקותה היא חשה כי "נדקרה בלבה". היא פחדה מחשיפתו של חלק פגיע ופצוע זה בנפשה. בפגישה קודמת חשבה מרי לפני

$\Delta \psi = \psi(A) - \psi(B)$
 $\Delta \psi = \psi(A) - \psi(B) = \int_B^A \psi'(x) dx$
 צורות אוטיסטיות והופעתן בפסיכופתולוגיה של מבוגרים | 171

הכניסה לחדר הטיפולים כי המטפלת מחכה לה עם סכין ביד. היא דיברה גם על פצע שנתפר שלא כראוי. המטפלת הבינה כי במעמקי הווייתה מרי חשה פצועה, וכי היא מפחדת שהטיפול יפתח מחדש את הפצע. בפגישות מאוחרות יותר ניתן לראות כי מטופלת זו פחדה מהאפשרות שיהיה לה "לב" – משמע, מכך שתחויה רגשות אנושיים עמוקים. היא החליפה את אלה בצורות תחושתיות).

באותה פגישה הוסיפה מרי ואמרה שהיא אינה יודעת מדוע, אבל היא ממשיכה לחשוב על צורות, "לא בדיוק לחשוב עליהן, אלא להרגיש אותן". היא אמרה שזה קורה לעתים קרובות. כאשר היתה ילדה, נהגה לצפות בפריקה של הדגים מספינות הדיג בעיירת הולדתה. זרם גדול וכסוף של דגים היה נופל מהן, זרם נוזלי של צורות חלקלקות. הן נראו כממלאות את העולם כולו. "אני יכולה להרגיש אותן עכשיו", אמרה (מטופלים אלה חשים תמיד צורך "ללקק" את "פצעיהם". ה"ליקוק" נחויה כזרם נוזלי של צורות חלקלקות. אלו מעניקות למרי את הנחמה אשר אמה לא ידעה לתת ואשר במסגרת ההעברה היא חשה כי המטפלת אינה מסוגלת לתת. למעשה, דבר זה היה רחוק מן האמת: המטפלת נאבקה באומץ בכדי ליצור קשר עם מרי, אך הרגישה שהיא תמיד נהפכת ל"לא-אדם". העובדה כי ביקשה את הדרכתה היוותה ראייה לחיבה ולאכפתיות שרחשה כלפי מטופלת זאת. הצורות החלקלקות שמרי מייצרת משככות ומרגיעות את פצע הניתוק מאמה – מ"עיירת הולדתה" – אך הן מנתקות אותה מן החוויה של יצירת חיבור עמוק עם המטפלת ועם בני אדם אחרים).

האסוציאציה האחרונה של מרי בפגישה זו הראתה עד כמה עז היה רצונה להשתנות, ועוררה תקווה כי היא מסוגלת לעשות זאת. מרי נהגה לצלול. היא סיפרה שכאשר צללה, ראתה דגים נכנסים לתוך נקיקים וסדקים ותמיד הופתעה לראות את ראשם מגיח מן הסלע לפני גופם, כיוון שלא נראה היה שיש בפנים מקום להסתובב.

(זוהי אסוציאציה רחוסה מאד. נראה כי מרי מזהה את הסכנות הכרוכות בדרך החיים המוגבלת שלה. היא מבינה שהיא עלולה להיתקע בתוך עולמה לנצח, ללא אפשרות בריחה. היא מבינה כי ההתחפרות בעולם פשטני של צורות שאותן היא מייצרת בעצמה, היא מסוכנת; ייתכן שלעולם לא תוכל "להסתובב חזרה" ולחיות בעולם הרגיל של חפצים ובני אדם. על אף שעולם יומיומי זה פחות ניתן לשליטה מעולמן של הצורות הזורמות, החלקלקות, היא רוצה "להיולד" לתוכן.

$\Delta \psi = \psi(A) - \psi(B)$
 $\Delta \psi = \psi(A) - \psi(B) = \int_B^A \psi'(x) dx$

האסוציאציה מביעה את תקוותה שהדבר אפשרי, כיוון שהדגים מסתובבים ומגיחים שוב מהחורים והנקיקים).

אנו מקווים כי תקוותה תתגשם והיא תגלה שחוויות משותפות עם המטפלת שלה מרפאות יותר מאשר שיכוך כאב באמצעות צורות חלקלקות.

סיכום

בפרק זה הצעתי שהצורה האוטיסטית, בדומה לחפץ האוטיסטי, גם היא תגובה פסיכופיזית לפצעים ולפגעים אשר יכולים להירפא רק באמצעות יחסים של הענות עם בני אדם אחרים. הבנת התפקידים שיש להן עבור המטופל טומנת בחובה הבטחה לפתוח את הדלתות הסגורות של מצבים אוטיסטיים בילדים ובמבוגרים כאחד. אנו עובדים כאן עם החלק בנפשו של המטופל שאומר, במילותיו של ג'. ק. צ'סטרטון:

לו רק מצאתי את הדלת,

לו רק יכולתי להיוולד.

ניסיוני מראה כי התובנות אשר תוארו כאן מאפשרות למטפל להיכנס אל תוך עולמם המסוגר והחשאי של מטופלים אלה בכבוד ובחמלה. כך ניתן יהיה לסייע להם למצוא את הדלת, אשר תשחרר אותם מתא הבידוד אל "לידה" מחודשת כבני אדם מתפקדים, המסוגלים לנהל מערכות יחסים עמוקות ומעשירות עם אחרים ועם עצמם. אולם בראש ובראשונה, עלינו לשחרר אותם מהביעותים אשר מפניהם סיפקו להם החפצים האוטיסטיים והצורות האוטיסטיות הגנה.

$$F_{\text{shel}}(a) \cdot IA \cdot V \cdot (a) - \dots$$

מחשבות נוספות על צורות אוטיסטיות ואטיזם פסיכוגני

הגעתי למסקנה שאחד המקורות של צורות אוטיסטיות הוא העובדה כי ילדים אוטיסטים אינם מביטים ישירות בבני אדם, אלא קולטים דברים רבים באמצעות ראייה היקפית (דוגמה אחת לכך היא סטיבן, שתואר בפרק 1).

$$F_{\text{shel}}(a) \cdot IA \cdot V \cdot (a) - \dots$$

התפתחות-יתר זו של המודעות לשוליים מובילה להיווצרותן של צורות שוליים, אשר אינן ניתנות למיקוד ותמיד חומקות מהעין. ילדים אוטיסטים מראים שצורות חמקניות אלו, אשר הם מייצרים בעצמם, מתעתעות (tantalize) בהם ללא הרף. דבר זה מגביר את אי הנחת שלהם. בנוסף לכך, בסופו של דבר הן אינן מרגיעות אותם. צורות שוליים מונעות גם את ההתקשרות עם האם, שנדבק חשוב בהתקיימותה הוא מיקוד המבט בפניה ובמיוחד בעיניה של האם. כתוצאה מהתקפי הזעם והפאניקה מכך שהאם איננה חלק מובן מאליו מגופם, מפנים הילדים את מבטם הרחק ממנה ומפתחים פחד מעיניה. המודעות לנפרדות ממנה נכפתה עליהם בטרם היו מוכנים לה. במונחים של ויניקוט, מודעות זו פגעה בהם וחדרה לתוכם (impinge), במקום להתגלות על ידם כאשר הם מוכנים לה. הכאב הכרוך בכך היה בלתי-נסבל. הם הרחיקו את עצמם מן הכאב ומן המקור שלו – האם. הם חדלו להביט בה ובאחרים, וכתחליף טיפחו את צורות השוליים הנוצרות באמצעות מבט מזוית העין. צורות אלו הכניסו סדר כלשהו בעולמם המבולבל, אך כמו אש הביצות הן תעתעו בהם ומשכו אותם אל תוך דממת הביצה, רחוק ממגע יד אדם.

אוטיזם פסיכוגני

דפנה נאש (Daphne Nash), מומחית להיסטוריה עתיקה וחוקרת במוזיאון אשמוליאן באוקספורד, הביאה לידיעתי תרבות שלמה אשר נראה כי התבססה על צורות חמקניות, מטושטשות ומעוצבות רק למחצה. מדובר בתרבות הקלטית העתיקה, אשר אותה חקרה נאש לעומק. במכתב אישי היא כתבה לי את הדברים הבאים:

ייתכן כי קיים קשר בין הנטייה של הקלטים לדבר בחידות לבין הסגנון המרמז (ולעתים ממש פרגמנטרי) של יצירות המתכת שלהם. יצירות אלו מרמזות על בעלי חיים ופרצופים יותר מאשר הן מתארות אותם. צורותיהם של יצורים חיים נראות כמתפרקות; מוטיבים מעגליים יכולים פתאום להראות כמו משהו אחר (למשל, פרצוף) ואז להעלם שוב. באריות עתיקה אין מילים ל"כן" ו"לא", רק ביטויים מחייבים ושוללים. מעניין גם שיצירות מוזיקה איריות מסורתיות כמעט לעולם אינן מסתיימות בפראזת סיום מעגלת. אי אפשר לדעת שזה עומד להיגמר עד שזה נעצר בחטף (כאילו מעולם לא למדו להתמודד עם סיומים).

Handwritten notes at the top of page 174, including a circled expression $\frac{1}{2} \ln \frac{1}{1-x}$ and other mathematical scribbles.

באמצעות ראיות רבות ומתועדות היטב, מקשרת נאש בין דברים אלה לכין מה שידוע לנו על שיטות גידול ילדים בתרבות הקלטית העתיקה. שיטת האומנה היתה נפוצה מאד בקרבם: מגיל צעיר נשלחו בנים וכנות לבתיהן של משפחות אחרות על מנת לחזק את הקשרים החברתיים בין המשפחות. שימוש זה בילדים שירת את צרכי החברה ולא את צרכיהם של הילדים עצמם. אלה הוכפפו לצורך החברתי לחזק קשרים חברתיים אשר היו בסכנת התפרקות תמידית. הגב' נאש מעירה שלדברי היסטוריונים מכובדים שונים, ילדים ממשפחות אצולה היו עשויים לעבור עד עשרים ושמונה משפחות אומנה בטרם הגעתם לבגרות. אין זה מפתיע כי סיפוריהם קשורים לעתים קרובות בחוויות פרידה ממיטות אסון.

כמובן, ילדים אוטיסטים בדרך כלל לא עברו חוויות פרידה ממשיות, אך הם עברו פרידה פסיכולוגית. העולם שבו הם חיים דומה דמיון מפתיע לעולמם של הקלטים העתיקים במספר היבטים. בדומה לקלטים, אשר נהגו לצאת לקרב עירומים, הילדים האוטיסטים מפגינים אדישות כלפי סכנות אמיתיות. ואולם, כמו הקלטים, הם שבויים באימתן של סכנות אשר מקורן באשליה. למשל, הקלטים העתיקים חיו בפחד מתמיד שהשמים ייפלו עליהם; בדומה לכך, ילדים אוטיסטים רבים מפחדים שהתקרה תיפול על ראשם. פחדים אלה עומדים בניגוד מובהק לתחושת החסינות מפני סכנה שמעניק להם השימוש בחפצים אוטיסטיים. אלה משרתים ככל הנראה מטרה דומה למה שגב' נאש מכנה "איסורי הטאבו הפרטיים והחריגים של (הקלטים), שהגנו עליהם מפני קטסטרופה".

נאש עורכת השוואה מעניינת בין השקפת העולם הקלטית העתיקה לכין זו של היוונים בימי הומרוס. על היוונים לא נפלו אסונות מן השמים כך סתם, כפי שנפלו על הקלטים; הם תמיד נבעו מחטא כלשהו. אמו של אכילס עשתה קסמים בשבילו³⁶ בעוד הקלטים הגנו על עצמם באמצעות המאגיה הייחודית והחריגה שלהם, בדומה לילדים האוטיסטים. בעולם הקלטי, כמו בעולמם של הילדים האוטיסטים, לא ניתן היה לסמוך על שום דבר. סיפוריהם מלאים בערפילים ובצורות חמקניות, המשתנות ללא הרף. היה זה עולם מסוכן ובוגדני, אשר מעטים היו הדברים שניתן היה לדעת בו בבטחה. נראה הגיוני ליחס חלק מכך לעובדה שנעקרו מביתם

36. במיתולוגיה היוונית הטילה תטיס, אמו של אכילס, כישוף על בנה כדי להפוך אותו לבן אלמות. זאת על ידי צריכתו כאש האח כלילה ומשיחתו באמברוסיה (מאכל האלים) ביום.

פעמים כה רבות, עובדה שהובילה לחוויה מתמשכת של עקירה. אמה של ילדה אוטיסטית שנהגה לשוטט ולהעלם אמרה לי פעם כי "נראה שחסר לה אינסטינקט ההתבייתות". נראה כי חוש זה חסר אצל כל הילדים האוטיסטים. הם חשים כי הם אינם שייכים לשום מקום.

הבעיה עם אוטיזם פסיכוגני היא כי מרגע בו הוא מתחיל, הוא הופך עד מהרה לדרך חיים חסרת-שורשים וריקנית, המחזקת את עצמה באמצעות אינספור מהלכי פעולה. כאשר עושים בהם שימוש נרחב, הם מייצרים אופי פסיכופתי וערמומי כמו גם תרבות פסיכופתית וערמומית. אני מגיעה למסקנה שבתוך רבים מאיתנו קיים, במידות שונות, חלקיק של אוטיזם פסיכוגני אשר מתחמק מן הכאב ומן הקושי הכרוכים בהתמודדות עם בני אדם אחרים, ופונה לאמצעים מניפולטיביים וערמומיים כדי לחמוק מכאבים אלה. אנו מקימים מתרסים בכדי למנוע מהחלק הזה לזהם את שאר חלקי אישיותנו ומנסים להימנע מן ההכרה בקיומו.

Handwritten notes and diagrams on page 175. Includes a circled expression $\frac{1}{2} \ln \frac{1}{1-x}$ and various scribbles and arrows.